

ВІДГУК

**офіційного опонента Лозовецької Валентини Терентіївни
на дисертаційне дослідження Бондар Наталії Дмитрівни «Формування
ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі
вивчення гуманітарних дисциплін» представлене на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Євроінтеграційні процеси й полікультурна реальність сучасного світу сприяють розвитку міжнародних та економічних зв'язків у різних сферах життєдіяльності людини. Особливо це стосується туристичної галузі, яка активно розширює канали іншомовної комунікації між різними народами й соціумами. Туризм сьогодні впливає не тільки на економіку, але й на соціальні структури і культуру всіх країн світу, зумовлюючи необхідність формування ключових компетентностей менеджерів сфери туризму. Суттєвим чином це стосується підготовки майбутніх менеджерів туризму в Україні. З огляду на вищенаведене, дисертація Бондар Наталії Дмитрівни є, безумовно, актуальною.

Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри сучасних європейських мов Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету «Формування соціокультурних і комунікативних компетенцій працівників підприємств у складі міжнародного концерну»

Наукова новизна дисертаційної роботи безперечна, автором вперше: визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму (формування позитивної мотивації студентів щодо вивчення гуманітарних дисциплін шляхом професійного спрямування їхнього змісту; використання засобів дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів; забезпечення проблемного й творчого характеру навчальних завдань шляхом використання веб-квестів; розвиток професійно-особистісних якостей студентів засобами ділових ігор); розроблено модель формування ключових компетентностей у студентів ВНЗ туристичних напрямів у процесі вивчення

дисциплін гуманітарного циклу; визначено компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний і особистісний), критерії (позитивна мотивація до вивчення гуманітарних дисциплін, ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності, повнота засвоєння теоретичних знань із дисциплін гуманітарного циклу, уміння застосовувати отримані знання й навички та особистісні якості необхідні для ефективного виконання майбутньої професійної діяльності) та рівні (початковий, середній, достатній і високий) сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму; удосконалено комплекс методик для оцінювання ефективності формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Теоретична основа дослідження проблеми формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму ґрунтується на концептуальних наукових положеннях теорії і методики професійної освіти, зокрема: неперервної професійної освіти, професійно спрямованого навчання, організації навчально-виховного процесу в закладах туристського профілю, інформатизації освіти, концепції формування змісту гуманітарних предметів, основних положень теорії міжпредметних зв'язків у цілісному процесі навчання, застосування компетентнісного підходу у вищій школі.

Ознайомлення з дисертацією переконує нас у тому, що її авторка дуже добре обізнана із сучасним станом розвитку туристичної галузі в контексті підготовки майбутніх менеджерів сфери туризму. У першому розділі роботи на основі аналізу психологічної, педагогічної літератури та практичного досвіду підготовки менеджерів сфери туризму зроблено висновок, що потреба туристичної галузі в творчій особистості, компетентному фахівцеві з постійним прагненням до самовдосконалення – надзвичайно висока, тому основними завданнями туристської освіти є: якісне підвищення фахової підготовки в умовах неперервної освіти; забезпечення всебічного розвитку особистості майбутнього менеджера сфери туризму; формування вміння майбутніх фахівців здійснювати міжкультурну комунікацію з представниками інших народів і націй.

Під час дефінітивного та структурного аналізу дисертантка виокремлює ключові компетентності фахівця – майбутнього менеджера сфери туризму, а саме:

навчально-пізнавальну, загальнокультурну, інформаційну, комунікативну, соціальну й підприємницьку і розглядає комплекс вищевказаних компетентностей як ієрархічну структуру професійної компетентності фахівця туристичної галузі, що включає рівень оволодіння професійними знаннями, уміннями й навичками і передбачає здатність майбутнього менеджера сфери туризму приймати ефективні рішення в процесі здійснення професійної діяльності.

Також у першому розділі роботи Бондар Н.Д. глибоко з'ясувала низку питань стосовно освітнього потенціалу гуманітарних дисциплін у формуванні ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму й визначила, що дисципліни гуманітарного циклу («Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова іноземна мова», «Історія України», «Психологія», «Друга іноземна мова», «Історія української культури», «Філософія», «Українська мова (за професійним спрямуванням)») спрямовані на підготовку майбутніх фахівців за світоглядно-філософським, соціально-політичним, соціологічним, історичним, культурологічним, філологічним, етичним і естетичним, українознавчим, психолого-педагогічним напрямками. Проте важливим є те, що процес навчання дисциплін гуманітарного циклу дозволяє формувати студента не як «вузького» фахівця, який виконує призначені йому функції, що приводить до стандартизації особистості, а як багатогранну гармонійну особистість, здатну розкрити й реалізувати власний потенціал.

Результати констатувального етапу дослідження, зокрема аналіз навчальних планів і стану сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму, анкетування й опитування студентів дозволили дисертантці зробити висновки про необхідність розробки моделі та педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму й експериментально перевірити ефективність методики реалізації педагогічних умов у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Дослідницею створена і апробована модель формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму, яка має достатньо окреслені ознаки наукової новизни й складається з таких структурних елементів-блоків як: цільовий; методологічний; організаційно-педагогічний; результативний. Визначено

функції та зміст кожного із зазначених блоків моделі. Зазначимо, що саму модель можна схарактеризувати як продуманий, математично довершений алгоритм, який дав змогу авторці «організувати» увесь процес дослідження й у такому ж вигляді представити цей процес і його результати в роботі.

Нам імponує авторська методика реалізації педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму, що передбачає впровадження дистанційного курсу, веб-квестів, ділових ігор, проектів-екскурсій саме в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Логічне завершення дослідження отримало в третьому розділі роботи «Експериментальна перевірка ефективності методики реалізації педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму». Діагностику рівня сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму проведено за мотиваційно-ціннісним, когнітивним, діяльнісним та особистісним компонентами. Доречним є використання t-критерію Ст'юдента для статистичної перевірки отриманих даних. У роботі доведено, що під впливом використання педагогічних умов та запропонованої авторкою методики майбутні менеджери сфери туризму набувають більш високого рівня розвитку ключових компетентностей.

Результати педагогічного експерименту, впровадження запропонованих дисертанткою методик у навчально-виховний процес ВНЗ України (Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету (довідка № 01.01-39/4083 від 10.11.2014 р.), Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 67-01-1880 від 06.11.2014 р.), Національного авіаційного університету (довідка № 02/3452 від 18.12.2014 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 18/2847 від 09.12.2015 р.)), дають підстави стверджувати, що завдання наукового пошуку вирішені, мета дослідження досягнута.

Практична цінність проведеного дослідження полягає в розробці навчально-методичних рекомендацій до самостійної роботи, робочої програми, авторського навчального дистанційного курсу з дисципліни «Ділова іноземна мова», веб-квестів й проектів з дисциплін гуманітарного циклу, а також ділових ігор

професійного спрямування. Мета розроблених матеріалів полягає у розвитку позитивної мотивації до вивчення гуманітарних дисциплін, забезпечення ефективного засвоєння студентами базової термінології і понятійного апарату гуманітарної та туристичної сфери, а також формування ключових компетентностей на їх основі.

Широкий спектр апробації результатів дисертаційної роботи, основні результати якої представлені у 36 наукових і науково-методичних працях, у тому числі: 9 статей у провідних наукових фахових виданнях, 2 – у закордонних виданнях, 2 брошури з методичними рекомендаціями, 1 робоча програма, 6 статей у збірниках наукових праць, 16 тез у матеріалах конференцій.

Структурна побудова, зміст, результати роботи, висновки, що викладені в авторефераті, відповідають і відображають основні положення дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, наукове та практичне значення одержаних результатів, наведемо наступні побажання та зауваження, що виникли в процесі її аналізу:

1. Робота значно виграла б, якби містила підрозділ щодо аналізу професійної діяльності сучасних менеджерів туризму в країнах Євросоюзу.

2. Здійснюючи теоретичне обґрунтування досліджуваної проблеми в підрозділі 1.1, бажано було б більше приділити уваги досвіду країн Євросоюзу щодо професійної підготовки менеджерів.

3. На нашу думку у підрозділі 2.3 варто було б детальніше зупинитися на більш ґрунтовному описі дистанційної освіти як за кордоном так і в інших ВНЗ України щодо підготовки фахівців туризму.

4. Четверту педагогічну умову «розвиток професійно-особистісних якостей студентів засобами ділових ігор» варто було б подати в контексті відтворення у навчальному процесі професійної діяльності менеджера.

5. Вагомий експериментальний матеріал і його обробка, що описані в дисертації, в авторефераті можна було б представити більш детально.

6. Доцільно було б подати більш розгорнутий опис подальших напрямів наукових досліджень і перспектив розвитку туристичної освіти у ВНЗ.

Слід зазначити, що висловлені зауваження та побажання не зменшують високу

наукову значущість роботи, яка є концептуальною, цілісною, завершеною, що робить вагомий внесок у розвиток теорії і методики професійної освіти.

Загальний висновок. Дисертація Бондар Наталії Дмитрівни «Формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін» за своїм теоретичним рівнем, науковою новизною та практичною значущістю повністю відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), а її авторка – Бондар Наталія Дмитрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і практики
туризму Львівського інституту
економіки і туризму

В.Т.Лозовецька

ВІДГУК

офіційного опонента Земліної Юлії Володимирівни

на дисертацію **Бондар Наталії Дмитрівни**

на тему *«Формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін»*,
поданої до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Розвиток туристичної сфери відіграє важливу роль у поглибленні інтеграційних процесів на європейському континенті, розширенні географії туристичних центрів і маршрутів. В умовах значної конкуренції на ринку туристських послуг усе більшого значення набуває проблема їх якості, відповідності послуг сучасним світовим потребам і вимогам. Це спонукає до підготовки компетентних кадрів, які володіють широким діапазоном знань і вмінь, високою професійною культурою і відповідним професійним мисленням. На думку працедавців, наявні підходи до організації навчання майбутніх менеджерів сфери туризму не забезпечують необхідного рівня їхньої компетентності. У більшості випадків майбутні фахівці у реальних умовах праці не завжди здатні до самостійного розв'язання професійних ситуацій і проблем. Виходячи з цього, цільовим орієнтиром є підготовка компетентного менеджера сфери туризму, здатного ефективно працювати в умовах конкуренції, який повинен мати високий ступінь готовності до реалізації проектів туристичної індустрії, до розробки туристського продукту на основі сучасних технологій, до прийняття рішень в організації туристської діяльності, до ефективного спілкування зі споживачами, до застосування інноваційних технологій туристської діяльності.

Все це обумовлює актуальність вивчення проблеми формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Культуру і рівень дослідження значною мірою можна оцінити, аналізуючи вступну частину наукової роботи, де дослідниця Бондар Н.Д. обґрунтувала актуальність і важливість теми для розвитку сучасної професійної педагогічної науки в Україні; розкрила ступінь наукової розробки обраної проблеми; визначила об'єкт, предмет, мету та завдання; зазначила методи дослідження; розкрила наукову новизну й практичне значення отриманих результатів.

Дисертантка виконувала свою роботу відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри сучасних європейських мов Вінницького

торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету «Формування соціокультурних і комунікативних компетенцій працівників підприємств у складі міжнародного концерну».

Наукова логіка та науковий апарат дослідження

Науковий апарат дисертаційної роботи чітко збалансований.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка майбутніх менеджерів сфери туризму у ВНЗ України, що вказує, по-перше, на загальну проблему, в ракурсі якої проведене дослідження, а, по-друге, спрямовує його на теорію та методика професійної освіти, за спеціальністю якої відбувається захист дисертації.

Предмет дослідження адекватно представлений у змісті дисертаційної роботи з означеними рамками об'єкта дослідження, що надає йому чіткості у визначенні структури та етапів науково-пошукової діяльності дисертантки.

Мета дослідження, як передбачення кінцевого результату, відображає його основні надбання у вигляді апробації закордонного досвіду в вищих навчальних закладах туристичного профілю в Україні.

Завдання дослідження дають повне уявлення про спрямованість наукового пошуку на конкретні проміжні результати та послідовність їх отримання.

Наукова новизна та теоретичне значення без сумніву становлять наукову цінність у царині підготовки фахівців для сфери туризму.

У роботі представлено багато напрацювань автора, які становлять цінність відповідно до спеціальності захисту дисертації 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти не лише у сфері туристичної освіти, але і професійної підготовки фахівців у вищому навчальному закладі загалом. Йдеться про структуру компетентності (рис. 1.3), модель формування ключових компетентностей (75 стор.) тощо.

Цікавим є визначення компетентностей зарубіжними та українськими вченими (категорії ключових компетентностей, визначених представниками Організації економічного співробітництва та розвитку і ключові компетентності (бачення українських педагогів) – 41-42 стор., рис. 1.4-1.5).

Загальні висновки дисертаційної роботи адекватні її завданням, повноцінно відображають зміст та структуру дисертації, чітко сформульовані, мають конкретне смислове навантаження, забезпечують цілісне сприйняття наукового дослідження.

Понятійно-термінологічний апарат дослідження

Дисертантка значну увагу приділила систематизації понятійного апарату з досліджуваної проблеми. Проведено аналіз та здійснено різнобічну інтерпретацію категорій та понять як загально педагогічного характеру, так і професійно-туристичного. Головною характеристикою цього аспекту дослідження є чітке означення кола понять, їх змістова інтерпретація.

Досить вдало і доречно проведено термінологічну інтерпретацію таких понять, як туризм, менеджер сфери туризму, компетентність, компетенція, ключові компетентності. Визначено необхідність розроблення високоякісних академічних програм і навчальних курсів.

Змістове наповнення дисертаційного дослідження

Відповідно до логіки наукового дослідження та визначеного наукового апарату розкриваються його основні положення.

Перш за все, у цьому плані слід зауважити досить високий рівень роботи дисертантки щодо системного та поетапного бачення професійної підготовки майбутніх менеджерів сфери туризму. Значний інтерес викликає модель формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін (рис. 2.1); характеристика педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму та розкриття їх змісту; експериментальна перевірка ефективності методики реалізації педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму.

Внесок дисертантки Бондар Н.Д. у педагогіку туризму можна охарактеризувати як значний. Так, вперше обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін (формування позитивної мотивації студентів щодо вивчення гуманітарних дисциплін шляхом професійного спрямування їхнього змісту; використання засобів дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів; забезпечення проблемного і творчого характеру навчальних завдань шляхом використання веб-квестів; розвиток професійно-особистісних якостей студентів засобами ділових ігор).

Висновки стосовно вивчення проблеми формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін дисертантка робить на основі аналізу 291 наукового літературного джерела, 19 з яких – іншомовні видання. Цей показник свідчить про високу поінформованість та ретельну роботу з першоджерелами. Обсяг літературного огляду не перевищує нормативної величини.

Особливої уваги заслуговує внесок автора у практичну реалізацію власного проекту. Підтвердженням цього є 4 довідки про впровадження, де зафіксовано теоретичну значущість запропонованих ідей та їх практичну цінність.

Таким чином, з боку практичного застосування дисертації робота містить практично весь комплекс матеріалів, необхідних для ефективного забезпечення професійної підготовки менеджерів сфери туризму. Достовірність результатів підтверджується теоретичним обґрунтуванням проведеного дослідження та досить значною вибіркою респондентів.

Загальні висновки

На нашу думку, дисертантка Бондар Н.Д. розробила логічну структуру наукового дослідження, яка відповідає чинним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Не викликає сумніву практичне значення роботи, оскільки отримані в дисертації результати та представлені узагальнення можуть використовуватись як у практичній роботі всіх, хто займається підготовкою фахівців туристичного профілю, про що свідчать довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження Бондар Н.Д., так і в процесі здійснення подальших наукових досліджень.

Вагомим є розкриття практичного значення одержаних результатів, що полягає у розробці та впровадженні власної методики розвитку ключових компетентностей майбутніх менеджерів з туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, а саме: укладено методичні рекомендації до практичних занять, що можуть використовуватись для підвищення ефективності навчального процесу та якості освіти у ВНЗ, які готують фахівців для туристичної галузі; розроблено робочу програму з дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», методичні рекомендації «Формування компетентностей менеджерів сфери туризму», навчальний дистанційний курс з дисципліни «Ділова іноземна мова», веб-квести, ділові ігри професійного спрямування.

Важливу роль у дослідженні відіграють рисунки, схеми та таблиці, що робить його більш цікавим і зрозумілим.

Разом з тим, робота не позбавлена певних недоліків, у зв'язку з чим висловимо деякі пропозиції та побажання.

1. В моделі у формах вказані проблемні лекції, а в роботі прикладів опису проведення проблемних лекцій недостатньо.

2. Доцільно було б вказати, які саме експерти брали участь у проведенні експерименту, оскільки у другому завданні вказано «визначити основні ключові компетентності фахівців-практиків туристичної сфери...», але в роботі не вказано, що експерти є працівниками туристських фірм.
3. Варто було б більше опрацювати зарубіжної літератури (всього 19 джерел) та додати до списку використаних джерел.
4. Робота написана грамотною українською мовою, однак автор іноді допускає стилістичні недоліки при оформленні окремих речень.

Однак зазначені недоліки не знижують високої якості дослідження та не впливають на головні теоретичні і практичні результати дисертації.

Автореферат відображає основний зміст дисертації.

Дисертанткою представлено десять статей у наукових фахових виданнях, де викладено основні результати дисертаційної роботи. Достатня кількість друкованих праць та активна участь авторки у різних наукових конференціях і семінарах свідчать про її ґрунтовну підготовку.

Дисертаційна робота Бондар Наталії Дмитрівни є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і практичне значення. На підставі виконаних досліджень і розробок автором отримані нові науково обґрунтовані результати, що стосуються формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Дисертаційне дослідження «Формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін» заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), а її автор – Бондар Наталія Дмитрівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач відділу профорієнтаційної роботи,
практики та працевлаштування випускників,
Київського університету туризму,
економіки і права

Ю.В. Земліна

Підпис Земліної Ю. В.

Нач. відділу кадрів

В. К. Вовгород